

Denne bogs korte PET-historie forekommer at være meget fyldestgørende og give et retvisende billede af sin genstand. Problemerne i den drejer sig ikke om hvorvidt den ene eller den anden instans havde ansvaret for hvem der blev registreret hvor længe, eller hvorvidt dette var berettiget ud fra et retssikkerhedsperspektiv. Det sidste ord er ikke nødvendigvis sagt i sådanne anliggender, men foreløbig argumenteres der i bogen overbevisende for at regeringen og PET's ledelse dybest set var enige om hvad der skulle gøres. Kurrer på tråden kunne skyldes at den til hver en tid siddende regering på den ene side af hensyn til demokratiet ville have hånd i hanke med tingene, men på den anden side ikke ønskede at ligge inde med for stor viden, som kunne blive politisk belastende hvis det kom en kritisk offentlighed for øre.

Bogens problem ligger mere i at nutidens værdier og normer så direkte og ufiltreret projiceres tilbage på fortiden. PET og tjenestens rolle og funktion i samfundet ophøjes til hverken mere eller mindre end genuint fremskridt – i form af en højst nødvendig social kontrolteknologi – mens til gengæld genstandene for PET's arbejde, i særdeleshed den yderligtgående venstrefløj, reduceres til ikke-historie: forefaldende episoder som ikke bidrog til samfundsudviklingen, men blot var udslag af enten forbrydelse eller dumhed – en alvorlig, men i sig selv meningsløs trussel, som man heldigvis havde folk til at tage sig af.

Jan Pedersen

SØREN HEIN RASMUSSEN: Den kolde krigs billeder. København 2009, Gyldendal. 359 s. 300 kr.

Søren Hein Rasmussen (SHR) har skrevet en underholdende bog om det billede af den kolde krig, som blev formidlet af især Billed-Bladet og Se og Hør. Den kolde krig er her afgrænset til den første kolde krig (årene 1945-62) med hovedvægt på 1950erne. Bogen gengiver en række plakater, fotografier og grafiske illustrationer, men billeder skal også forstås i overført betydning, som opfattelser. Formålet er at give læseren et anderledes indblik i den kolde krig, end det vi får ved at beskæftige os med den kolde krig som international politik. Det gøres ved at beskrive, hvordan billedbladene og andre populære medier formidlede de tematikker, der knyttede sig til den kolde krigs virkelighed, især i form af atomoprustning – og oprustning i øvrigt – men også livet bag jerntæppet og konkurrencen mellem øst og vest om hvem, der kunne levere det bedste gode liv. Bogen er inddelt i 18 kapitler

der alle, bortset fra et indledende og afsluttende kapitel, behandler en række emner tematisk. Atombomber og sexbomber spiller en fremtrædende rolle, formentlig fordi de både dengang og nu besidder stor fascinationskraft. Herudover spiller teknologiske fremtidsscenerier en stor rolle, mens det, man kunne kalde egentlige eller mere snævre koldkrigstematikker, som hverdagen bag jerntæppet, spiller en mindre rolle. Det afspejler formentlig stoffordelingen i de medier, SHR trækker på. Bogen er stærkest, når det handler om holdninger til atomvåben og alt, hvad atomer ellers kunne bruges til – der var ifølge billedbladene stort set ikke den ting, der ikke kunne blive bedre ved at blive tilsat atomer. Det mærkes, at SHR er på hjemmebane, når det handler om holdninger til atomvåben, mens afsnittene om danske Amerikabilleder i 1950erne, og delvis også billeder af livet i Sovjetunionen, er analyseret mere i dybden andre steder.

Det er forbløffende med post-1970er-øjne at læse, hvad der blev skrevet om atomvåben, når det skulle formidles som underholdning. Atomenergi var på ingen måde farlig – det var knap atomvåben var det. SHR mener derfor, at Poul Hammerich tager helt fejl, når han i sin Danmarkskrønike skriver, at bekymringen for atomvåben var udtalt i 1950erne. Der er i det populærkulturelle materiale intet belæg for at sige, at danskerne som flest var bekymrede for en fremtid med atomvåben og atomteknologi, nærmest tværtimod. SHR's tese er derfor, at der ikke, som Poul Hammerich hævder, var tale om, at en knugende frygt blev forløst og fik mæle med kampagnen mod atomvåben, men at opinionen skiftede med overgangen til 1960erne som følge af bl.a. ihærdig indsats fra forskellige bevægelse i 1960erne og 1970erne. Det er både underholdende og nyttigt via *Den kolde krigs billeder* at få formidlet, hvor stort et skift der er tale om fra 1950erne til 1970erne, når vi taler om holdninger til fx atomvåben, kønsroller, og den teknologiske udvikling, hvor fremskridtstroen i 1950erne stadig var grænseløs.

Det har ikke været forfatterens hensigt at levere en egentlig analyse af populære massemediers rolle i opinionsdannelsen under den kolde krig, men at præsentere stoffet. Det er der som sagt kommet en underholdende bog ud af. Hvem der er målgruppen, præciseres ikke, men det er formentlig ikke fagkolleger. De fleste faghistorikere vil formentlig savne nogle metodiske og faktuelle oplysninger, eksempelvis om, hvordan stoffet er udvalgt. Er det repræsentativt, eller har SHR valgt det der var sjovest? Det ville også have været rart med lidt mere mediehistorisk baggrundsinformation, for at kunne diskutere, hvad det fremlagte materiale udsiger. Jeg tænker på relativt banale oplys-

ninger som oplagsstørrelse, udgivere, læsere mv., men også gerne lidt om de illustrerede mediers historik. Eksempelvis faldt Billed-Bladets oplag temmelig markant gennem 1950erne, dvs. så populært var bladet åbenbart heller ikke. Denne mangel er dog delvis undskyldt af, at de illustrerede ugeblades historie ikke er særlig velbeskrevet, men netop derfor kunne det have været nyttigt at få samlet op på det, vi trods alt ved. Jeg ved godt, det ikke er noget faghistorikere har beskæftiget sig særlig meget med, men mediehistorikere har dog strejft emnet. Det lyder troligt, når SHR skriver, at medier som Billed-Bladet og Se og Hør, i hvert fald dengang, formentlig gengav »mainstreamholdninger i det samfund, de blev udgivet i, fordi de var produceret til at ramme bredt« (s. 291). Samtidigt kan man vel godt spørge, både hvor bredt de ramte, dvs. hvem der var bladenes primære læsergruppe, og i hvilket omfang de også var med til at præge opfattelser.

Billed-Bladet og Se og Hør var selvfølgelig produceret med henblik på at ramme bredt, og de holdninger, der kom til orde, var derfor formentlig, hvad der blev anset for ukontroversielt, men jeg vil påstå, at de ramte bredt, ikke bare fordi de gengav mainstreamholdninger, men fordi de var skrevet for at underholde. Det blik, vi gennem disse medier får på den kolde krig, er derfor, ikke så underligt, de underholdende aspekter eller alvorlige aspekter skrevet om på en måde, så de bliver underholdende. Når jeg nævner det, er det fordi Søren Hein Rasmussen ikke rigtigt tager denne side af sagen i betragtning, selvom det nævnes. Hvis et af de redaktionelle principper var, at stoffet skulle være underholdende, er det formentlig en del af forklaringen på, at sexbomber og pin-ups fylder relativt meget i bogen (og, går jeg ud fra, i datidens billedblade). Sat på spidsen kunne man vel endda hævde, at når fx pin-ups fylder relativt meget, og når det i det hele taget er mere underholdende aspekter af den kolde krig der fremhæves, så afspejler det ikke nødvendigvis en ubekymrethed, men snarere det modsatte. Trangen til at læse artikler som dem i billedbladene kunne måske netop skyldes, at det lettede på ens bekymringer. Jeg er for så vidt ikke i tvivl om rigtigheden af SHR's argument om, at vi skal passe på ikke at tilbagediskontere en frygt for atomvåben, som først for alvor kom til orde i 1960erne, til 1970erne. På den anden side mener jeg heller ikke, man nødvendigvis kan slutte fra billedbladenes artikler til opfattelser blandt folk som flest i 1950erne.

Det vanskelige ved at anvende aviser, populærlitteratur osv. som kilde er netop, at der på en gang er tale om at gengive tidens mainstreamholdninger, samtidig med at samme medier er med til at forme disse

holdninger. Hermed ikke være sagt, at Søren Hein Rasmussen generelt mener, man ureflektet kan aflæse populærkulturelle massemedier som udtryk for tidens mainstreamholdninger, og slet ikke slutte herfra til politiske holdninger. Det forbliver faktisk et uafklaret spørgsmål. Så selvom det er tænkt som en underholdende bog, kunne der vel godt have været plads til nogle overvejelser om, hvordan massekulturelle medier kan bruges som kilde »til historisk viden om et samfunds forhold i bred forstand«, som SHR (s. 291) siger, at de kan. Som et resultat af det svenske forskningsprojekt »Kalla krigets berättelser« blev der fx udgivet en antologi med Kim Salomon som redaktør om *Populärkulturens kalla krig i Folkhemssverige* (Stockholm 2007), hvor det der undersøges, er, hvordan man i forskellige populære medier og gennem forskellige populærkulturelle genrer (eks. spionromanen) forholdt sig til og reagerede på den kolde krig som storpolitisk konflikt. Det er én måde – for mig at se den metodisk mest stringente – at forholde sig til, hvordan de massekulturelle medier kan bruges som kilde. Dele af det kildemateriale, SHR bruger, er populærkulturelle produkter som film, romaner osv., dvs. den type af materiale, som Kim Salomon m.fl. har fat i. Men kildematerialet består også af artikler og reportager. Især Billed-Bladets reportager nærmer sig, eller postulerer i hvert fald at nærme sig avisstof, på den måde at der er tale om aktuelle reportager, tilsat betydeligt flere billeder, end aviserne dengang bragte, og vinklet, så der typisk bliver en human-interest story ud af det. Der burde måske have været skelnet mellem disse forskellige typer af kildemateriale.

SHR skal dog på ingen måde bebrejdes, at han har skrevet den bog han har, og ikke en anden, og at bogen virker, som om den er skrevet ud fra en fascination af stoffet. Jeg opfatter derfor også bogen som en invitation til os andre – fagkollegerne – til at tage fat på analyser af massekulturelle medier og forholde os til den type af kildemateriale for at kunne sige noget om opinionsdannelse og hverdagsliv, både under den kolde krig og bredt i det 20. århundrede i øvrigt, hvor det er uomgængeligt at forholde sig til massemediernes rolle i samfundsudviklingen. Den invitation er velkommen. Som appetitvækker og et første spadestik er Søren Hein Rasmussens bog derfor også, ud over at være underholdende, en udfordring til os andre om at tage populærkulturelle produkter alvorligt.

Marianne Rostgaard